

1918'DE OSMANLI'NIN AZERBAYCAN'A ASKERİ YARDIMI: STRATEJİK HEDEFLER VE BÖLGESEL ETKİLER

Gamze İME*

Öz

Azerbaycan, 28 Mayıs 1918'de bağımsızlığını ilan ettikten sonra, Fethali Han Hoyski başkanlığında ilk milli hükümetini kurmuştur. Ülkenin ekonomik durumunu düzeltmek ve mali yapısını iyileştirmek için Osmanlı Devleti'nden destek arayışına girmiştir. Azerbaycan, mali destek ve borç para talep etmiştir. İstanbul'a gönderilen heyetler aracılığıyla gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda, iki antlaşma yapılmıştır; ilki ticari mal alımına dair dokuz maddeden oluşurken, ikincisi 500 bin lira borç ile ilgilidir. Osmanlı'nın ekonomik desteği, Azerbaycan'da istikrarın sağlanmasına yardımcı olmuş, Türk ordusu da asayişin tesisinde kritik bir rol üstlenmiştir. Bu süreçte yerel halkın güvenliği, gıda arzının iyileştirilmesi ve yüksek fiyatların önlenmesi gibi konularda önemli adımlar atılmıştır. Azerbaycan, Osmanlı tecrübesinden faydalanarak kurumsal yapısını yeniden düzenlemiş ve eğitim alanında Osmanlı'dan öğretmen talep etmiştir. Osmanlı Devleti, ayrıca Azerbaycan'ın ulaşım, haberleşme ve güvenlik gibi alanlarda gelişmesine destek sağlamıştır. Askeri demiryollarının modernizasyonu ve posta hizmetlerinin kurulması gibi konular bu yardımlarla ilerlemiştir. Bu yardımlar, Azerbaycan'ın uluslararası alanda tanınması ve gelişimi için kritik bir önem taşımaktadır. Bu çalışmada, Azerbaycan'ın 28 Mayıs 1918'de bağımsızlığını ilan etmesinin ardından Osmanlı Devleti'nden aldığı mali ve teknik yardımlar, Türk ordusunun sağladığı güvenlik katkıları, eğitim alanındaki destekler ve altyapı geliştirmeleri ele alınarak, bu süreçlerin Azerbaycan'ın ekonomik istikrarı ve uluslararası tanınması üzerindeki etkileri incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan Hükümeti, Osmanlı Devleti, Siyasi ve Askeri Yardımlar, Kurumsal Yapı

OTTOMAN-AZERBAIJANI MILITARY COOPERATION IN 1918: STRATEGIC OBJECTIVES AND REGIONAL OUTCOMES

Abstract

After declaring its independence on May 28, 1918, Azerbaijan established its first national government under the leadership of Fethali Khan Khoyski. In an effort to improve the country's economic situation and strengthen its financial structure, Azerbaijan sought assistance from the Ottoman Empire, requesting financial support and loans. The economic support from the Ottoman Empire helped stabilize Azerbaijan, with the Turkish army playing a critical role in maintaining order. During this period, significant steps were taken to ensure public safety, improve food supply, and prevent high prices. Azerbaijan reorganized its institutional structure by drawing on Ottoman experience and requested teachers from the Ottoman Empire for its education system. In addition, the Ottoman Empire supported Azerbaijan's development in areas such as transportation, communication, and security, with advancements in military railways and the establishment of postal services among the key areas of assistance. These contributions were crucial to Azerbaijan's development and international recognition. This study examines the financial and technical assistance provided by the Ottoman Empire to Azerbaijan following its declaration of independence on May 28, 1918, the security contributions of the Turkish army, the support in education, and the infrastructure developments, analyzing their impact on Azerbaijan's economic stability and international recognition.

Keywords: Azerbaijani Government, Ottoman Empire, Political and Military Assistance, Institutional Structure

1. GİRİŞ

Devlet, “merkezi bir sevk ve idare teşkilatına bağlı olarak yaşayan insanlardan mürekkep bir siyasi birliktir”. (Başgil, 1946: 987). Bu bağlamda devletin teşekkülü için birtakım dinamikler ve yapısal oluşumlar lazımdır. Bu, kurumsal bir kimlik ile ifadesini bulur. Devlet, işleyişini ve insanların münasebetlerini belli bir kurumsal yapı ile düzenler ve yürütür. Söz konusu kurumsal yapı olmazsa devletin işleyiş ve devamlılığı sağlanamaz. Dolayısıyla devletin ihtiyaç duyduğu birtakım hayati organların oluşturulması oldukça ehemmiyet arz etmektedir. Bu bağlamda, 1918 yılında kurulan Azerbaycan hükümetinin bir devlet olarak teşekkül etmesinden sonra kurumsal yapının hızla hayata geçirilmesi elzemdi. Sonuç itibarıyla Azerbaycan hükümetinin yardım konusunda tek ve güçlü dayanağı Osmanlı Devleti idi. Azerbaycan’ın oldukça hassas olan durumu layıkıyla tetkik edildiğinde, neden güçlü bir Azerbaycan’ın teşekkülünün bölgede dengeleri değiştireceği daha iyi anlaşılabilir. Osmanlı Devleti’nin özellikle de Enver Paşa’nın bölgeye olan ilgisi hem Türklük hem de Kafkasya’nın jeopolitik gücünden kaynaklanmaktaydı. Osmanlı Devleti’nin muhafazası Kafkasya’nın güvenliğinden geçmekteydi. Bu nedenle yeni kurulan Azerbaycan Devleti’nin bölgede önemli bir aktör olarak konumunu güçlendirmesi zaruri idi. 1917 Bolşevik devrimi sonucunun meydana getirdiği ortam ve şartlar Azerbaycan hükümetinin kurulmasını intaç kılmıştır.

Devletin yeniden yapılandırılması sorunu ile karşılaşmış ve bu sorunun izalesi için adımlar atılmıştır. Fetali Han Hoyski’nin Azerbaycan Parlamentosunda yaptığı ve Azerbaycan gazetesinde de yayınlanan konuşması bu durumun gerçekliğini ve hassasiyetini gözler önüne sermektedir:

“Dâhili işlerin çok düzensiz olduğu bir zamanda hükümet asayişin yeniden sağlanmasında aciz bir durumda idi, ne askeri gücümüz vardı, ne de silahımız. Böyle olunca da durum dâhilde düzeltilemezdi. Dış bir güce gereksinim duyularak Türklere müracaat edildi. Osmanlı Azerbaycan anlaşmasının bir maddesine göre memleketimize gerekli olduğu durumda

haklarımızın savunulması için Türkler bize asker vermeliydiler. Biz bazı şartlardan dolayı dışarıdan yardım almak için başka millet ya da devlete müracaat edemezdik, etsek bile bir sonucu olmazdı, onun için de aynı din ve soydan olduğumuz Türklere müracaat edildi. (Musa, 2000: 520)"

Dolayısıyla yeni kurulan Azerbaycan Devleti'nin siyasi varlığı Osmanlı Devleti ile oldukça ilişkilidir. Müslüman Azerilerin tek ve güçlü dayanağı yine Müslüman Türk Osmanlı Devleti idi. Azerbaycan'ın ihtiyacı olan devletlerarası siyasi münasebetlerde, devletin işleyişi için ihtiyaç duyulan kurumsal yapıların kurulması ve bunların hukuki dayanakları ile düzenlemelerinin yapılması elzemdi. Askeri, eğitim, güvenlik teşkilatları ile ticari ve hukuki gibi devlet için önemli olan hususların kurulmasında ve işleyişinde Osmanlı Devleti önemli bir örnek ve destekti. Bu nedenle Azerbaycan'ın bölgede dayanacağı ve her türlü münasebetin kurulabileceği yegâne devlet ve güç Osmanlı Devleti idi. Bunu çok iyi bilen Azerbaycan Devleti'nin kurucuları Osmanlı Devleti'nin yardımını sağlamaya gayret etmiş, yapılan teşebbüsler karşılık bulmuş, Osmanlı Devleti de Azerbaycan'ın inkişafı için her türlü desteği sağlamada önemli adımlar atmıştır. Tebliğde 1918 yılında Osmanlı Azerbaycan ilişkileri bağlamında Azerbaycan'a yapılan askeri ve diğer yardımlar ele alınmıştır.

2.AZERBAYCAN HÜKÜMETİ'NİN KURULUŞU

1828 tarihinde Rus Çarlığı tarafından işgal edilen Azerbaycan, 1917'de Rusya'da patlak veren Bolşevik ihtilali ile yeni bir sürece girmiştir. Kafkasya'nın çalkantılı politik ortamında Azerbaycan'ın bir varlık alanı oluşturabilmesini sağlayacak kuvvetli bir zemine ve dayanağa ihtiyaç duyulmaktaydı. Bu zemin ve dayanak Osmanlı Devleti'nden gelmiştir (Topçubaşı, 1918: 17).

Kafkasyai Rusya'da patlak veren Bolşevik İhtilali ile yeni bir sosyo-politik sürece evrilmiştir. Kurulan geçici hükümet Kafkasya'yı kendi haline bırakmayarak Mart 1917'de Zakavkom'u (Mavera-i Kafkas Özel Komitesini) kurmak suretiyle

Mavera-yı Kafkas'ı* yönetecek yeni bir yapı oluşturmuştur. Komiteyi oluşturan milletlerin yeterince temsil edilememesi komiteye karşı hoşnutsuzluk meydana gelmesine yol açtı (Swietochowski, 1988: 24). Ekim 1917'de Rusya'da ihtilali ile iktidara Bolşevikler gelince, Kafkasya'nın kaderi siyasal ve askeri olarak yeni bir veçheye büründü. Bu bağlamda Mavera-yı Kafkas özel komitesi, Mavera-yı Kafkas Komiserliğine dönüştürüldü. Bu komiserlik Mavera-yı Kafkas'ın idaresinden sorumlu olacaktı (Asker, 2015: 536-537).

Kafkasya Müslümanlarının geleceğine dair bir kurultay, 1917 yılında Bakü'de düzenlenmiş, kurultayda farklı fikir ayrılıkları belirmiş olsa da ortak kanaat bağımsızlığın mutlak surette kazanılacağına dair güçlü iradenin ortaya konulmasıdır. Kafkasya'nın jeopolitik ve iktisadi bakımdan önemini bilen yeni Rusya ideolojisi Kafkasya'nın ilhakını sağlamak amacıyla bir dizi teşebbüslere girişmiştir. Lenin, 18 Aralık 1917 tarihinde bir Ermeni olan Stepan Şaumyan'ı Kafkasya Fevkalade Komiserliğine getirdi. Kafkasya'nın bu güçlü iradesi karşısında endişeye kapılan Bolşevik Rusya, Şaumyan'ın idaresinde Rus-Ermenilerden oluşan bir orduyla Bakü'yü işgal ederek katliam gerçekleştirdi (Mehmetzade, 1991: 50-85).

Bu durum Mavera-yı Kafkasların siyasi bakımdan daha da gerginleşmesine neden oldu ve komiserlik kendini lağvetti. Bunun yerine yeni bir siyasal yapı inşa edildi. Buna giden süreç ise Rusya kurucu meclisine yapılan seçimlerden sonra ortaya çıktı. 22 Şubat 1918 yılında Mavera-yı Kafkas'tan Rusya kurucu meclisine seçilmiş milletvekilleri Mavera-yı Kafkas seymini oluşturdu (Asker, 2015: 537-538). Bu arada Azerbaycan'daki siyasi partiler bir araya geldiler ve Mehmet Emin Resulzade'yi Müslüman grubun lideri olarak tayin ettiler. Bolşevik Rusya

---

* Mavera-yı Kafkas, Kafkas Dağları'nın güneyinde, Karadeniz ile Hazar Denizi arasında yer alan coğrafi bölgedir. Günümüzde Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan devletlerini kapsayan bu bölge, tarih boyunca stratejik önemiyle öne çıkmıştır.

petrole olan ihtiyacından dolayı Bakü için farklı bir statü inşa etti. Bakü'de Ermeni Stepan Şaumyan önderliğinde Bakü Sovyet hükümetini kurdu. Bakü'nün işgalinden sonra başkent Gence'ye taşındı. Bakü ve çevresinde ise Müslümanları korkutmak, yıldırım ve korku salmak suretiyle Bakü ve diğer Azerbaycan topraklarında Bolşevik Rusya, hâkimiyet kurmak için katliam yaptı. Ermeni çetelerinin Bolşeviklerin desteğiyle Bakü ve çevresinde yaptığı katliamlar üzerine Maver-i Kafkas Seymindeki Azeri milletvekilleri yaptıkları baskılarla bağımsız, demokratik federatif Maver-i Kafkas Cumhuriyetini ilan ettirdiler. Fakat aralarındaki ciddi fikir ayrılıklar üzerine Seym lağvedildi. Azerbaycan bağımsızlığını ilan etti (Asker, 2015:539).

Bağımsız Azerbaycan'ın başkenti Bakü olmuştu. Ancak "Kafkas Fevkalâde Komiseri" olarak Petrograd'ın emriyle hareket eden ve Ermeni komünistlerinden olan Şaumyan'ın tertip ettiği bir hükümet darbesi ile Bakü Müsavatçı Azerilerin elinden alınarak Kızılların eline geçmişti. Bundan dolayı da başkent 18 Mart 1918'de Gence yapılmıştır (Kurat, 1990: 477-479). 3 gün içerisinde 30000'e yakın Azeri Müslüman katledilmiştir. Bunun üzerine Osmanlı Devleti'nin bir askeri birliğinin şehre doğru hareket ettiğine dair yayılan bir şayia ile eylemlerine son veren Ermenilere karşı Kafkas İslam Ordusunun şehre girişiyle şehri boşaltmışlardır (Asker, 2015: 539).

3.OSMANLI DEVLETİ'NİN AZERBAYCAN'A YARDIMLARI

Azerbaycan Hükümeti siyasi antlaşmalarla kuruluşunu gerçekleştirdikten sonra tam bağımsız bir devlet olarak varlığını sürdürebilmek, devletin kurumsal yapısının oluşturularak işlevselliğini sağlamak için bir takım yapısal olgulara ihtiyaç duymaktaydı. Özellikle hukuk, asayişin sağlanması, sağlık, eğitim teşkilatının ivedilikle oluşturulması ve bununla ilgili bilgi ve alt yapının gerçekleştirilmesine ihtiyaç duyulmaktaydı. Ticaretin ve mali konuların iyileştirilmesi ve uluslararası diplomaside Azerbaycan'ın tanınması ile

görünürlüğünün ve kabulünün sağlanması da önemli diğer konular arasındaydı. Bütün bu hususların yapılabilmesi için güvenilebileceği bir güce ihtiyaç duymaktaydı. Bu ihtiyacını karşılamak için kendisine yakın gördüğü Osmanlı Devleti'ne bir heyet göndererek antlaşma ve görüşmeler yapmasını sağladı. (BOA, *Hariciye Nezareti Siyasi Kısım Evrakı (HR.SYS): 2457-2560*).

Osmanlı Devleti ile Azerbaycan ilişkileri, Azerbaycan Devleti'nin kuruluş yılı olan 1918 yılında başlamamıştır. Rusya'nın 1828 tarihinde Kuzey Azerbaycan'ı işgal etmesinden sonra da Osmanlı Devleti ile Azerbaycan arasında "toplumları bir araya getirecek ortak zemin noktaları devam ettirilmiş"; ticari, kültürel ve iktisadi münasebetler çeşitli zeminlerde sürdürülmüştür. 1917 yılına kadar Osmanlı çevreleri ile Azerbaycanlı aydınlar ve toplum arasında söz konusu münasebetler çeşitli platformlarda sürdürülmüştür (İmanov, 2006: 5).

Azerbaycan Hükümeti'nin teşekkülünden sonra devletin yeniden yapılandırılması kapsamında Azerbaycan Hükümeti ile Osmanlı Devleti arasında siyasi, iktisadi, ticari, askeri ilişkilerin başlatılması ve geliştirilmesi için çalışmalar hayata geçirilmiş, bu bağlamda Azerbaycan fevkalade elçisi olarak Ali Merdan Topçubaşı tayin edilmiş (BOA, HR.SYS.: 2457-60/1), görüşmeler için de bir heyet oluşturulmuştur.

Osmanlı Devleti ile Azerbaycan Cumhuriyeti Hükümeti arasında siyasi, hukuki, iktisadi ve fikri sahalarda antlaşmalar yapılmıştır. Bu antlaşmalar Azerbaycan hükümetinin politika vadisinde meşruiyet zemini oluşturmasında önemli bir adım olmuştur. Özellikle stratejik ve jeopolitik açıdan oldukça kıymetli bir coğrafyaya sahip Azerbaycan'a sağlanan politik ve askeri destek, bu devletin, bölgesinde kalıcı ve güçlü bir devlet olarak varlığını sürdürmesi açısından oldukça önemlidir. Söz konusu antlaşma için Azerbaycan heyetinde, Azerbaycan Hükümet-i Cumhuriyesi hariciye nazırı Mahmud Hasan Bey Hacinski, meclis-i

milli reisi Mehmed Emin Resulzade bulunmaktaydı. Osmanlı Devletini ise Adliye Nazırı ve Şura-yı Devlet reisi Halil Bey ile Kafkasya Osmanlı orduları kumandanı ferik Vehib Paşa temsil etmiştir. Karşılıklılık esasına göre yapılan antlaşmanın birinci maddesi Azerbaycan hükümeti ile Osmanlı devleti daima barışçıl bir politika takip edecektir (BOA, *Hariciye Nezareti Hukuk Müşavirliği İstışare Odası Evrakı (HR.HMŞ.İŞO)*: 124-13/1).

3.1.Siyasi, Askeri ve Diplomatik Yardımlar

Azerbaycan bağımsızlığını ilan ettiğinde o sıralar Osmanlı Hariciye Nazırı Halil Mentеше Bey'de Batum'da bulunmaktaydı. Azerbaycan'ın bağımsızlığının ilan edilmesinden Batum'da bulunan Halil Mentеше Bey bilgilendirilmiştir (Keykurun, 1998: 86-107). Rusya Türkleri arasında bağımsızlığını ilk ilan eden Azerbaycan'ın bağımsızlığını Osmanlı Devleti hemen tanımış ve siyasi destekte bulunmuştur. İstanbul'da Azerbaycan elçiliği ihdas edilmiştir (Kurat, 1990: 507). Azerbaycan hükümetinin kurulmasını müteakip Azerbaycan'ın bağımsızlığını tanıtmak, siyasi ve meşruyet açısından önemliydi. Osmanlı nezdinde olağanüstü elçi olarak atanmış olan Ali Merdan Topçubaşı, bu hususta bir memorandum hazırlamıştır.[†] Bunun amacı Azerbaycan'ı yabancı devletlere tanıtmak, Azerbaycanlıların kendilerini yönetmeğe muktedir olduklarına dair güçlü taleplerini ortaya koymaktı. Azerbaycan'ın uluslararası münasebetlerini Ali Merdan Bey vasıtasıyla İstanbul'dan yürüttüğü söylenebilir. Hazırladığı memorandumu Osmanlı Hariciye Nezareti ile İstanbul'daki yabancı ülkelerin temsilcilerine Fransızca olarak takdim etmiştir. Posta yoluyla da Avrupa'nın muhtelif başkentlerine göndermiştir. Osmanlı Hariciye Nazırı Mustafa Reşid

---

[†] Bu memorandum daha sonra İstanbul'da bir kitapçık şeklinde basılmış, kıymetli bir eser olma özelliğini haizdir. Zira eser siyasi anlamda Azerbaycan isminin kullanıldığı ilk eser olma özelliğini taşıması açısından değerlidir. Bkz. İmanov, *Osmanlı Azerbaycan İlişkileri*, s. 16.

Paşa ile de bir görüşme gerçekleştirmiştir. Bu anlamda Osmanlı Devleti her türlü siyasi desteği sağlamıştır (İmanov, 2006: 14-15).

Osmanlı Devleti ile Azerbaycan arasındaki ilişkiler Azerbaycan'ın bağımsızlığını ilan etmesiyle birlikte farklı bir merhaleye taşındı. Bu ilişki Azerbaycan'ın güvenliğini sağlamak ve meşruiyetini temellendirmek üzerine inşa edildi. Azerbaycan ilk diplomatik ilişkisini Osmanlı Devleti ile kurmuş, bu bağlamda Batum'da 4 Haziran 1918 tarihinde başkanlığını Azerbaycan dış işleri bakanı M. H. Hacinski'nin yaptığı Milli Şura Reisi Mehmet Emin Resulzade'nin murahhas olduğu resmi bir heyet Osmanlı Devleti ile dostluk ve işbirliği antlaşmaları yaptı (İmanov, 2006: 68). Bu antlaşmada Türk tarafı adına Halil Bey ile Vehip Paşa yer almıştır. Antlaşmanın önemi siyasi, fikri, hukuki ve iktisadi alanlarda dostane ilişkiler kurulmasını içermekteydi. Bu antlaşmanın bağımsız iki Türk devleti arasında ve Türkçe olarak yapılması da oldukça dikkat çekicidir. Azerbaycan'ın bağımsızlığını ilan etmesinden sonraki uluslararası ilk antlaşma olması önemlidir (Şahin, 2018: 84). Resulzade'nin en büyük beklentisi Osmanlı Devleti'nin Azerbaycan'a askeri destekte bulunması ve uluslararası arenada desteklemesiydi (Yüceer, 1996: 55).

Batum müzakereleri ile Osmanlı Devleti Azerbaycan ilişkileri siyasi açıdan önemlidir. Bazı gizli antlaşmalar da yapılmıştır. Yapılan antlaşmanın 4. Maddesine göre Azerbaycan hükümeti asayiş ve güvenliği sağlamak üzere Osmanlı Devleti'nden askeri yardım istemek hakkını elde etmiştir. Osmanlı Devleti Azerbaycan'ı her açıdan korumayı kabul etmiştir (Kurat, 1990: 477). Yapılan antlaşma gereğince düzen ve asayişin tesis edilmesinde Azerbaycan'ın isteğiyle Osmanlı Devleti silahlı kuvvetlerini Azerbaycan'ın korunması için gönderecektir. Bu, Osmanlı Devleti'nin Azerbaycan'ı her türlü tehlike ve tehdide karşı koruyacağı manasını taşımaktadır. Bu durum Azerbaycan'ın güvenliğini tesis ve tayin etmede oldukça önemli bir adımdır (BOA, *HR.HMŞ.İŞO*, 124-13/1).

Osmanlı Devleti sadece asayiş değil, Azerbaycan'ın toprak bütünlüğünün sağlanmasına yönelik de adımlar atmıştır (Ağayev, 2008:151-152). Zira Azerbaycan bağımsızlığını ilan ettikten sonra Bolşeviklerden destek alan Ermeni Stepan Şaumyan Bakü'yü işgal etmiştir. Burada Stepan Şaumyan önderliğinde Bakü Sovyet Komiserliği kurulmuştur. Bunun üzerine Bağımsız Azerbaycan'ın başkenti Gence olmuştur. Bu durum bağımsız Azerbaycan Cumhuriyeti'nin varlığı için büyük bir tehditti. Bolşeviklerden tekrar Bakü'yü geri almak ve siyasi geleceğini korumak amacıyla Osmanlı Devleti ile bu antlaşmayı yapmıştır (İmanov, 2006: 41). *“Azerbaycan Hükümet-i Cumhuriyesi tarafından talep vuku'unda Hükümet-i Osmaniyye intizam ve asayiş-i dahilinin te'min ve i'adesi için lede'l-icab silah kuvvetiyle mu'avenetde bulunacaktır (HR.HMŞ.İŞO, 124-13/1).”*

Bakü'nün Rus yanlısı Bolşeviklerin eline geçmesinden sonra kurtarılmasına yönelik faaliyetler başlatılmıştır. Batum Konferansı esnasında burada bulunan Halil Bey'e Azerbaycan ve Şimali Kafkasyalı murahhaslar müracaat ederek, Bakü'nün kurtarılması için askeri yardımda bulunmuşlardır. Kazan Türklerinin milli idare reisi Sadri Maksudi Bey Moskova Büyükelçisi Galip Kemal Bey'i ziyaretinde de bu hususun öneminden bahsetmiştir. Kemal Bey'de bu talebi İstanbul'a bildirmiştir (Kurat, 1990: 527). Bu talepler ve gelişmeler üzerine Gence, Bakü ve Tiflis'te hazırlıklar yapılmış ve ilk birlikler General Aliğa Şihlinski kumandanlığında kurulmuştur. 4 Haziran 1918'de Osmanlı Devleti'nden silah yardımı temin edilerek askeri talim güçleri alınmış, ordu için gerekli askeri teçhizat ve ekipmanlar Osmanlı Devleti'nden sağlanmıştır. Özellikle Osmanlı Devleti'nin bu kapsamdaki kuvve-i maneviyesi de oldukça önemlidir. Osmanlı ordusu Azerbaycan milli ordusunun kurulmasında Azerbaycan'la birlikte çalışmalar yürütmüştür. Hatta Azerbaycan ordusunda Kafkas İslam Ordusunun yanı sıra Osmanlı askerleri de yer almaktaydı (Mustafayev, 2013: 220). Resulzade'den öğrendiğimize göre General İbrahim Paşa, Enver Paşa ile

görüşerek tüfek, top, mitralyöz başta olmak üzere mühimmatı istenilenden daha fazlası verilmiştir (İmanov, 2006: 90). Bakü'nün kurtarılışında Osmanlı Devleti'nin büyük yardımı görülmüştür.

Osmanlı Devleti'nin Azerbaycan'a askeri yardımı, devletin konumunu güçlendirdiği gibi Kafkasya'nın da daha güvenli ve kalıcı hale gelmesinde önemli rol oynamıştır. Bu da Osmanlı Devleti'nin güçlü ve kararlı iradesinin sonucudur (Rezulzade, 1990: 39-40). Mondros Mütarekesi sonrasında, Türk milli ordusunun bir kısmı Azerbaycan sınırlarını terk etmiş, ancak orada kalan askerler Azerbaycan milli ordusunun yeniden inşasına yardımcı olmuş ve diğer bölgelerde hizmetlerine devam etmiştir. Örneğin Kazak Komutanı Sabri Bey 1918'den itibaren görevine devam etmiştir (İbrahim, 2014: 321). Hoyski Azerbaycan parlamentosunun açılış konuşmasında Azerbaycan'ın Osmanlı ordusuna güvenlik başta olmak üzere her açıdan ihtiyacı olduğunu Osmanlı Devleti ile yapılan askeri ve güvenlik işbirliği antlaşmasının ne denli önemli olduğuna vurgu yapmıştır. Azerbaycan'ın toprak bütünlüğü ve bağımsızlığının bir teminatı olarak değerlendirilmiştir (Musa, 2000: 520).

3.2.Sosyo Ekonomik ve Kültürel Yardımlar

Azerbaycan'ın 28 Mayıs 1918 tarihinde bağımsız olmasından sonra Fethali Han Hoyski başkanlığında ilk milli hükümet kurulmuştur. Hoyski, ülkeyi ve milleti ilgilendiren temel sorunlar odaklı çalışmalara başlamıştır. Özellikle ülkenin içinde bulunduğu ekonomik durumu düzeltmek, mali yapıyı iyileştirmek odaklandığı ilk meseleler arasındadır. Bunun için Azerbaycan hükümetine destek verecek yegâne ülke Osmanlı Devleti idi. Azerbaycan ile Osmanlı Devleti arasındaki iktisadi ilişkiler 1917 öncesinde de muhtelif platformlarda sürdürülmekteydi. Azerbaycan bağımsız olduktan sonra devletin yeniden yapılandırılması kapsamında mali desteğe ihtiyacı vardı. Azerbaycan

hükümetinin ekonomik şartlarının bir an evvel düzeltilmesine ve mali yapının kurulmasına ihtiyaç vardı. Bunun için Osmanlı Devleti'nden borç para almak ve Azerbaycan milli hükümetinin parasının basılmasını sağlamak öncelikler arasındaydı. Osmanlı Devleti ile görüşmelerde bulunmak üzere Azerbaycan'dan gönderilen Mehmet Emin Resulzade'nin başkanlığındaki heyetten üç hafta sonra mali konuların görüşülmesi için bir mali heyet daha gönderilmiştir. Bu heyette Selim Bey Behbutov, Esed Bey Rüstembeyov bulunmaktaydı. Söz konusu mali konuları ele almak üzere görevlendiren heyet bu husus için tam yetkili kılınmıştır. Hoyski'nin Resulzade'ye yazdığı mektuba göre alınacak borç paranın Kafkas İslam Ordusu Kumandanı Nuri Paşa vasıtasıyla gönderilmesi istenmiştir. Bu da Nuri Paşa'ya Azerbaycan hükümetinin ne denli güvendiğinin bir göstergesidir. Heyet İstanbul'a gelir gelmez Sadrazam Talat Paşa tarafından kabul edilmiş, Paşa'ya Azerbaycan'ın mali durumu anlatılmıştır (İmanov, 2006: 119-124).

Osmanlı Devleti ile yapılan görüşmeler ve antlaşmalar kapsamında Azerbaycan'ın içinde bulunduğu mali ihtiyaca cevap verilmiştir. Bu Azerbaycan'ın iktisadi vaziyetini hafifletmesi açısından önemlidir (BOA, *Meclis-i Vükela Mazbataları (MV)*, 212-168). Yapılan antlaşma bir açık diğeri gizli iki kısımdan ibaretti. Dokuz maddeden meydana gelen ve iki yıl geçerlilik süresi olan ilk antlaşma bir ticari mal alımı hususlarını ihtiva etmektedir (İmanov, 2006: 126). Yapılan antlaşma gereğince Osmanlı Devleti'nden alınan iki milyon Osmanlı lirası borç paraya karşılık Azerbaycan bazı temel maddelerle bu borcun ödemesini yapacaktı. Bunlar petrol başta olmak üzere makine yağları, bakır ile tarım ve hayvancılıkla ilgiliydi. Buğday, tuz, arpa, pamuk, meyan kökü ile mevaşi (davar, koyun) ve yün idi (BOA, *Bab-ı Ali Evrak Odası (BEO)*, 4532 – 339882/13). İkinci antlaşma ise yüzde beş faizle beş yüz bin lirayı derhal ödemekle yükümlü olduğu beyan edilmiştir (BOA, *Meclis-i Vükela Mazbataları (MV)*, 212-168). Resulzade'ye avans olarak verilecek olan iki milyon Osmanlı lirasının vahidet-i

tediyesi 10 yıl olacaktır. Avansın 6 ay içinde verileceğini söylemektedir (İmanov, 2006: 90). Ayrıca ilk aşamada altı milyon lira meblağında Azerbaycan milli parası da basılacaktı. Bu paranın adı da Azeri olacağı bildirilmiştir (İmanov, 2006: 124). Basılacak paranın diğer ismi de Akçe olacaktır. Bu ufak para olacaktır. Para basımıyla ilgili organizasyonu Osmanlı Bankası müdürü Hamid Bey yürütecekti. Hamid Bey ayrıca Azerbaycan'ın mali müşavir olarak Osmanlı Devleti'nden talep edilmesi üzerine Azerbaycan'a görevlendirilmiştir. Azerbaycanlı delegelerine mali işlerle ve para basımında danışmanlık da yapmaktaydı (İmanov, 2006: 127).

Paranın basımı sadece masrafların karşılanması karşılığında hiçbir ücret alınmadan Bahriye Nezareti matbaasında yapılacaktı. Osmanlı Devleti'nin Azerbaycan'a avans olarak vereceği beş yüz bin liranın yirmi beş bin lirası para basım masraflarını karşılamak amacıyla Ali Merdan Topçubaşı'na verilmiştir. İki yüz yirmi beş bin lira Harbiye Nezareti müsteşarı İsmail Hakkı Paşa tarafından Arif adındaki bir subay ve birkaç asker eşliğinde Azerbaycan'a gönderilmiştir. Ayrıca İsmail Hakkı Paşa pamuk alımı için aynı subayla dört yüz elli bin lira daha Azerbaycan'a göndermiştir. Ancak Mondros Mütarekesi yapıldığından İsmail Hakkı Paşa görevde yoktu, ayrıca paranın verildiği subayda bulunamadığından paranın Azerbaycan hükümetine teslim edilip edilmediğine dair sahipsiz bir bilgiye ulaşılamadığını İmanov belirtmektedir (BOA, *Meclis-i Vükela Mazbataları (MV)*, 212-168; İmanov, 2006: 130-131). Bu antlaşmayı Osmanlı Devleti adına İsmail Hakkı Paşa, Azerbaycan hükümeti tarafında ise M. Emin Resulzade, Mali heyet üyeleri Esed Bey Rüstembeyov ve Selim Bey Behbutov imzalamışlardır (İmanov, 2006: 127).

Osmanlı Devleti'nin ekonomik desteği ve Azerbaycan'daki Türk ordusunun şehirde sağladığı düzen sayesinde ekonomik istikrar yavaş yavaş oturmaya başlamıştır. Ekonomik eylemler durumu kısa sürede normalleştirmiştir. Bolşevikler döneminde gıda fiyatları yükseltildi. Ancak ortak çabalar sonucunda,

Bakü'de Azerbaycan hükümeti ve Türk kumandanı, çarşı ve dükkânlardaki tüketim mallarının fiyatlarının düşmesini sağladı. M. Süleymanov'un hatırasına göre, yüksek maliyetten kaçınmak için Türkler gıda ürünlerine gümrük vergisi koydular. Pahalı ürün satanlar cezalandırıldılar. Ekonomide fahiş fiyat artışı önlenerek Bakü'nün ve diğer Azerbaycan kentlerinin ekonomik istikrara kavuşturulmasında önemli rol üstlenmiş oldular (İbrahim, 2014: 320).

Azerbaycan Devleti bağımsızlığını ilan etmiş ancak kurumsal yapısının yeniden yapılandırılması kapsamında Osmanlı tecrübesinden yararlanmıştı. Yapısal reformlar Osmanlı teşkilat yapısına göre düzenlenmiştir. Özellikle sosyo-politik durumu ve istikrarı düzeltmek ve iyileştirmek amacıyla yapılan düzenlemeler arasında sivillerin can ve mal güvenliğinin korunması, soyguna karşı kapsamlı mücadele de yer almıştır. Batum Antlaşması gereğince 1918 Baharında Nuri Paşa'nın göndermiş olduğu askeri kuvvetler asayişin sağlanmasında önemli işleve sahip olmuştur. Bu nedenle Gence ahalisi Nuri Paşa hakkında şöyle demiş veya onu şöyle tarif etmiştir: "Nuri Paşa gökten inmiş bir melek gibidir (İbrahim, 2014: 318)."

Azerbaycan'da kanun ve düzenin kurulmasında bölgede bulunan Osmanlı askeri gücünün önemli katkısı olmuştur. Bakü şehrinin kurtarılmasından hemen sonra İslam Ordusu komutanına gıda arzını iyileştirme emri verilmiştir. Bu bağlamda Nazım Bey, Bakü'de asayişin sağlanması için şehrin komutanlığına atandı. Nazım Bey şehirde asayişi sağladı, soygun ve yağmaların önüne geçti. Bu hususta Gence Bölge Mahkemesi Savcısının raporu dikkat çekicidir. 24 Ağustos 1918 tarihinde Adalet Bakanlığına göndermiş olduğu raporda, askeri disiplini ihlal edenlerin Türk jandarma görevlilerince etkisiz hale getirildiğine yer verilmektedir. Kaçakçılıkla ve eşkıyalarla mücadelede de yine Türk jandarma güçleri, operasyonlarıyla bölgede halkın can ve mal güvenliğinin sağlanmasına yönelik önemli adımlar atmıştır (İbrahim, 2014: 319-321). Zira devletin önemli

fonksiyonlarından en önemlisi güvenlik ve asayişini sağlamaktır. Bunu da bölgede bulunan Osmanlı askeri gücü sağlayarak Azerbaycan için hayati öneme haiz bir sorunun çözümüne katkı sunmuştur. 15 Eylül 1918'de İslam Ordusu'nun Bakü'nün Bolşevik Rus-Ermeni işgalinden şiddet olaylarını önlemek için hırsızlık başta olmak üzere asayişini ihlal edici bütün hareketlere karşı katı kurallar kullanılmıştır. Örneğin barlar ve afyon dükkânları kapatılmış, şarap içmek yasaklanmıştır. Sokakta sarhoş olan ya da afyon yiyen insanlar ihlal edildiğinde bu en hafif ceza kırk coptu (İbrahim, 2014: 320). Azerbaycan bağımsızlık sürecinde Osmanlı Devleti ve onun ordusunu bir koruyucu olarak görmüştür. 17 Haziran 1918'de Gence'de açılan ilk mecliste Nazır Nesib Bey Yusufbeyli'nin "Azerbaycan'ın hilası ve nicatı Osmanlı ve yüce ordusudur" ifadesi Azerbaycan'ın Osmanlı ordusuna bakışının açık tezahürüdür (Mustafayev, 2013: 205-231).

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin ihtiyacı olan sahalar arasında eğitim önemli yer teşkil etmektedir. Mehmet Emin Resulzade'den öğrendiğimize göre (İmanov, 2006: 88), Azerbaycan Maarif Nazırı, Nasib Bey Yusufbeyli liselerde öğretmen açığını ve ders araç-gereç ve kitapların karşılanması için Resulzade'den bunların gönderilmesini istediği ifade edilmektedir (16 Temmuz 1918) (İbrahim, 2014: 316-321). Şevket Süreyya'dan takip ettiğimiz kadarıyla 50 öğretmenin Azerbaycan'a gönderildiği bilgisine ulaşıyoruz (Aydemir, 1997: 143). Bu öğretmenler 1919 yılı sonbaharında göreve başlarlar. Bolşeviklerin Azerbaycan'ı işgal etmesinden sonra da Anadolu'dan öğretmenler Azerbaycan'a gelmişlerdir. Şevket Süreyya'da bu dönemde Azerbaycan'a giden öğretmenlerdendir. Kendisi ayrıca Ermenilere karşı kurulan gönüllü birliğin komutanı olmuştur. Azerbaycan Devlet Arşivinde 51. ve 57. Fonlarda Osmanlı Devleti'nden Azerbaycan'a görevli giden öğretmenlerin listesini 31 olarak vermiştir (Hüseyinoğlu, 2016: 18-19).

3.3. İdari ve Teknik Yardımlar

Azerbaycan'ın gelişmesi ve yeniden yapılandırılması için Osmanlı Devleti her türlü bilgi, eğitim ve teçhizat desteğinde bulunmaktan kaçınmamıştır. Özellikle askeri demiryolları, karayolları ve limanlar gibi umur-ı nafia (kamu yararına yapılan işler, bayındırlık faaliyetleri) işlerinde Azerbaycan'a her hususta gereken destek ve yardımın sağlanmasında; ulaşım, haberleşme gibi teknik alt yapıların inşasında destek olmuştur (BOA, *HR.HMŞ.İŞO*, 124-13/3). Haberleşmenin diğer bir önemli ayağı olan posta ve telgraf konusunda da Osmanlı Devleti yardımda bulunacaktı. Buna dair de bir antlaşmada yapılmıştır (BOA, *HR.HMŞ.İŞO*, 124-13/13). Azerbaycan'ın kurumsal yapısının yeniden yapılandırılmasında Osmanlı Devleti'nin devlet teşkilatı önemli role sahip olmuştur. Azerbaycan'ın asayiş ve güvenliğinin sağlanmasında oluşturulacak zabıta, polis ve jandarma teşkilatının kuruluş ve işleyişinde Osmanlı Devleti destek sağlamıştır. Bu teşkilatların ihtiyaç duyduğu nizamnameler Harbiye Nezareti'nden gönderilmiştir (1918) (BOA, *Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Levazım Kalemi (DH.EUM.LVZ)*, 44-2).

Azerbaycan, uzun süre Rus işgali altında kalması hasebiyle sahip olduğu petrolden yeterince istifade edememiştir. İşgal süresince Azerbaycan'ın alt yapısı başta olmak üzere birçok sahada ihtiyaç hâsıl olmuştur. Özellikle çağın önemli taşıma ve haberleşme araçlarından olan demiryolu, Osmanlı Azerbaycan görüşmelerinde ele alınmış, Osmanlı Devleti Azerbaycan'ın posta ve telgraf başta olmak üzere askeri demiryollarının modernizasyonu için gerekli mali desteğin yanı sıra teknik ekipman ve alt yapının sağlanmasını karara bağlamıştır. Bu ihtiyaçların karşılanması için de “iki milyon liralık eşyanın fûrûhât ve buna mukabil müdiyet-i umûmiyece o nisbetde idrâk-ı nakdiyye İtâsı ciheti takrir eyleyerek buna dair bir mukâvelename ve mesârîf-ı müstâcileleri için beş yüz bin liranın hemen avans olarak verilmesi” gerçekleştirilmiştir (BOA, *Meclis-i Vükela (MV)*, 212-168).

Azerbaycan posta teşkilatının kurulmasına destek verilmiş, bu alanda gereken kurumsal ve siyasi destek sağlanmıştır. Bu bağlamda Azerbaycan'ın Uluslararası Posta ve Telgraf Birliği'ne girene değin posta ve telgrafa dair bütün haklardan yararlandırılacaktı (Şahin, 2022: 85). Askeri demiryolları ve limanlar için gerekli mali desteğin nakdi yardım olarak yapılması konusu antlaşmalarda yer almıştır (BOA, *BEO*, 4532 – 339882/13).

4. SONUÇ

Azerbaycan'ın bağımsızlığı sonrasında Osmanlı Devleti ile Azerbaycan arasında yapılan dostluk antlaşmaları ekonomik, askeri ve ticari açıdan oldukça önemliydi. Bu antlaşmalar, Azerbaycan'ın meşruiyetini ve bağımsızlığının sürekliliğini ve korunmasını sağlaması açısından devleti bölgesinde yalnız hissetmemesi ve kendini güvende hissetmesi bakımından oldukça değerli olmuştur. Özellikle Osmanlı Devleti'nin Azerbaycan'ı tanıması ve onun dünyaya açılan penceresi konumunda olması da ayrıca değerlidir. Azerbaycan'ın siyasi geleceğine dair yapılan antlaşmada yer alan Azerbaycan'ın karşılaşıcağı herhangi bir tehlike karşısında Osmanlı Devleti'nin Azerbaycan'a askeri yardımda bulunacağına dair hüküm oldukça önemlidir. Zira bölgenin politik, askeri ve demografik olarak oldukça hassas bir durum arz etmesi Osmanlı Devleti ile Azerbaycan'ın bu kararı almasında etkili olmuştur. Özellikle Azerbaycan'ı muhafaza etmek Kafkasya'da Türk varlığını daha kuvvetli ve meşruluğunu tartışmasız hale getirmiştir.

Osmanlı Devleti, Azerbaycan'ın ekonomik bunalım ve siyasi istikrarsızlığa düşmemesi için mali, teknik alt yapı, bilgi paylaşımı ve en önemlisi meşruiyetinin zeminini sağlamlaştıracak askeri destekte bulunması, bölgede Azerbaycan'ın toprak bütünlüğünün sağlanmasında büyük önem arz etmiştir. Özellikle Batum Antlaşması ve İstanbul'daki bir dizi antlaşmalarla Azerbaycan'ın güvenliğinin teminine dayalı politikalar geliştirilmesi Azerbaycan'a varlık alanı oluşturmuştur.

Osmanlı Devleti'nin söz konusu antlaşmalarla Azerbaycan'ın hamisi olması Azerbaycanlılara da güven vermiştir. Zira toprakların güvenliğinin korunacağına dair güçlü bir argümanın sunulması ve bunun da fiiliyata geçirilmesi Azerbaycan'ın Osmanlı'ya güveninin boşa çıkmadığının da önemli bir göstergesi olmuştur.

Çıkar Çatışması Bildirimi:

Bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayınlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Destek/Finansman Bilgileri:

Bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayınlanması için herhangi bir finansal destek alınmamıştır.

Etik Kurul Kararı:

Bu araştırma için etik kurul kararına ihtiyaç yoktur.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Hariciye Nezareti Siyasi Kısım Evrakı (HR.SYS)*, 2373-4, 4 Haziran 1918.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) *Bab-ı Ali Evrak Odası (BEO)*, 4532 – 339882/13.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) *Hariciye Nezareti Hukuk Müşavirliği İstişare Odası Evrakı (HR.HMŞ.İŞO)*, 124-13/1.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Levazım Kalemi (DH.EUM.LVZ)*, 44-2.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Hariciye Nezareti Siyasi Kısım Evrakı (HR.SYS)*, 2457-60.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Meclis-i Vükela (MV)*, 212-168.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Meclis-i Vükela Mazbataları (MV)*, 212-168.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Meclis-i Vükela Mazbataları (MV)*, 212-168; İmanov, *Azerbaycan-Osmanlı İlişkileri*, s. 127.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Meclis-i Vükela Mazbataları (MV)*, 212-168; İmanov, *Azerbaycan-Osmanlı İlişkileri*, s. 130-131.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Hariciye Nezareti Hukuk Müşavirliği İstişare Odası HR.HMŞ.İŞO, 124-13/1.

Telif Tetkik Eserler

Ağayev, M. (2008). *Kurtuluş Savaşı Yıllarında Türkiye-Azerbaycan İlişkileri*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Asker, A. (2015). "Azerbaycan'da Ulus İnşasının Onay Aşaması (1918-1920) ve Önemi Üzerine Bazı Tespitler", *Yeni Türkiye*, 75: 536-546.

Aydemir, Şevket S. (1997). *Suyu Arayan Adam*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

- Başgil, Ali F. (1946). "Devlet Nedir? Realist Bir Tarif Denemesi", *Bellekten*, 12(4): 981-990.
- Hüseyinoğlu, Ali Ş. (2016). *KGB Arşivi'nde Türkiye'den Azerbaycan'a Davet Edilmiş Aydınlar Hakkında Belgeler*, I. Milletlerarası Türkiye-Azerbaycan Sempozyumu Bildiri Kitabı, Editörler: M. S. Yılmaz, C. Yakupoğlu, N. Musalı, Kastamonu.
- İbrahim, İsa A. (2014). "Türkiye'nin Azerbaycan Halk Cumhuriyetine Devlet Kuruculuğu Alanında Yardımları". *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 2(6): 316-321.
- İmanov, V. (2006). *Azerbaycan – Osmanlı İlişkileri (1918)*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- İmanov, V. (2003). *Ali Merdan Topçubaşı (1865-1934) Lider Bir Aydın ve Bağımsız Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Temsili*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Keykurun, N. (1998). *Azerbaycan İstiklal Mücadelesinden Hatıralar (1905-1920)*. Ankara: İlke Kitabevi Yayınları.
- Kurat, Akdes N. (1990). *Türkiye ve Rusya*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Mehmetzade, Mirza B. *Milli Azerbaycan Hareketi*. Ankara: Azerbaycan Kültür Derneği Yayınları.
- Musa, İ. (2000). "Azerbaycan-Osmanlı Siyasi-Askeri İlişkiler (1917-1918)". *Bellekten*, 509-522.
- Mustafayev, B. (2013). "Rezulzade Hükümeti Dönemi ve Yaşanan Terör Olayları (1918-1920)", *Avrasya İncelemeleri Dergisi (AVİD)*, 11(2): 205-231.
- Rezulzade, M.E. (1990). *Azerbaycan Cumhuriyeti (Keyfiyet-i Teşekkülü ve Şimdiki Vaziyeti)*. Bakü: Azerbaycan Türkleri Kültür Derneği Yayınları.

- Swietochowski, T. (1988). *Müslüman Cemaatten Ulusal Kimliğe Rus Azerbaycanı:1905-1920*, (Çev: Nuray Mert), İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Şahin, E. (2022), "Osmanlı'nın 'Unutulmuş Son Diploması' Zaferi: Batum Antlaşmaları (4-8 Haziran 1918)", XVIII. Türk Tarih Kongresi, Cilt 8: 1-5 Eylül 2018, TTK, Ankara: 79-98.
- Topçubaşı, Ali M. (1918). *Azerbaycan'ın Teşekkülü*, İstanbul: Ahmediye Matbaacılık Şirketi.
- Yüceer, N. (1996). *Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu'nun Azerbaycan ve Dağıstan Harekâtı*, Ankara: Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT

When Azerbaijan declared its independence on May 28, 1918, the country immediately recognized the need for external support to establish a functioning state structure and regulate social relations, and this recognition was closely tied to the various economic challenges and security threats it faced as a newly independent state. These challenges, which were numerous and complex, shaped Azerbaijan's early foreign policy and domestic decisions, leading the government to prioritize the introduction of economic and military reforms as crucial for the survival of the nascent republic. Within this context, Azerbaijan's relations with the Ottoman Empire gained particular importance, as the empire not only provided essential financial and military assistance but also played a broader role in the state-building process, laying the groundwork for deeper cooperation between the two nations. As part of its efforts to stabilize the economy, the Azerbaijani government actively sought financial assistance from the Ottoman Empire, a move that reflected its reliance on external expertise and resources. This reliance, which was rooted in Azerbaijan's limited capacity to independently address its economic difficulties, materialized through loans and professional guidance provided by its Ottoman ally. One of the most significant outcomes of these negotiations was the financial aid extended by the Ottoman Empire, which played a pivotal role in stabilizing Azerbaijan's economy at a time when internal unrest and external threats were creating a volatile environment. In addition to its economic and military reforms, Azerbaijan sought to restructure its institutional framework, drawing heavily on the

Ottoman Empire's experience in areas such as education, transportation, and communication. This effort to rebuild state institutions, which was essential for long-term stability, faced significant challenges, including an acute shortage of teachers, which led the Azerbaijani government to request assistance from the Ottoman Empire in this domain. The subsequent deployment of 50 Ottoman teachers to Azerbaijan addressed this pressing need and exemplified the strong collaborative relationship between the two nations, as well as the effectiveness of external support in resolving internal crises. The Ottoman Empire's interest in the region, particularly under the leadership of Enver Pasha, was driven by both Pan-Turkism and the strategic geopolitical significance of the Caucasus, and this alignment of interests further cemented the partnership between the two nations. While these motivations served the Ottoman Empire's broader regional goals, they also helped to secure Azerbaijan's position as an emerging actor in the region, which was essential for the fledgling state's survival. As Azerbaijan worked to strengthen its diplomatic and economic ties with the Ottoman Empire, it adopted a strategic approach by taking various diplomatic steps, including the appointment of Ali Merdan Topchubashi as a special ambassador. This appointment reflected Azerbaijan's recognition of the importance of forging closer ties with the Ottoman Empire in the face of the historical challenges posed by the 1828 Russian occupation and the subsequent political and military restructuring necessitated by the Bolshevik Revolution. Aware of the significance of Ottoman support for its survival as an independent state, Azerbaijan took swift action following the establishment of its government in 1918 to enhance relations between the two states, particularly in terms of state restructuring and institutional development. Azerbaijan's diplomatic engagement with the Ottoman Empire included the dispatch of multiple delegations to Istanbul, with one delegation led by Mehmet Emin Resulzade, which focused specifically on negotiating financial matters.

The results of these negotiations were substantial, as they led to a financial agreement in which the Ottoman Empire pledged to lend two million Ottoman lira to Azerbaijan. This loan, which was to be repaid in essential goods such as oil, machine oils, and copper, represented a practical and mutually beneficial exchange of resources, further solidifying the economic partnership between the two nations. Another significant outcome of these negotiations was the agreement on printing Azerbaijan's national currency, a process in which Hamid Bey, the director of the Ottoman Bank, played a crucial role. His involvement as a financial advisor contributed to the stabilization of Azerbaijan's currency, which in turn helped to gradually improve the economic situation in the country. Moreover, the presence of Turkish military forces in the region played an important role in creating a secure environment that allowed economic

activities to stabilize, while ongoing efforts to control rising food prices proved instrumental in preventing further economic deterioration.

In the field of education, the Ottoman Empire made substantial contributions, responding to Azerbaijani authorities' request for assistance in addressing shortages in the educational sector. The Ottoman teachers sent to Azerbaijan not only helped to enhance the country's education system but also demonstrated another dimension of the interstate cooperation between the two nations, which extended beyond military and economic matters. Furthermore, infrastructural projects such as the modernization of military railroads, the establishment of postal services, and the creation of a gendarmerie for internal security were other areas in which Ottoman expertise played a vital role. These improvements significantly boosted Azerbaijan's capacity to maintain internal order and develop a more cohesive and stable state.

In conclusion, the socio-economic, cultural, and technical support provided by the Ottoman Empire was crucial in Azerbaijan's struggle for independence, as this assistance, both material and advisory, not only strengthened Azerbaijan's internal structures but also helped the country gain international recognition as a sovereign state. The cooperative efforts between the two nations laid a strong foundation for Azerbaijan's subsequent development, both domestically and internationally. In a broader sense, the support provided by the Ottoman Empire during this critical period also highlighted how newly independent states, like Azerbaijan, could navigate the complex dynamics of regional politics and international relations through strategic alliances. As a result of this partnership, Azerbaijan was able to secure a more stable position in the region while effectively addressing its immediate domestic challenges. The lessons from this period underscore the importance of external support in state-building processes, as well as the crucial role that strategic alliances play in the survival and growth of emerging states.